

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ

UNIVERSITY OF BANJA LUKA

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

FACULTY OF PHILOSOPHY

**SOCIOPSIHOLOŠKI KORELATI STAVA PREMA MIGRANTIMA KOD MLADIH
U REPUBLICI SRPSKOJ I REPUBLICI SRBIJI**

MASTER RAD

Mentor:

prof. dr Vladimir Turjačanin

Student:

Dobrivoje Jovčić

Banja Luka 2023. godine

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ

UNIVERSITY OF BANJA LUKA

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

FACULTY OF PHILOSOPHY

**SOCIO-PSYCHOLOGICAL CORRELATES OF THE ATTITUDE TOWARDS
MIGRANTS AMONG YOUNG PEOPLE IN THE REPUBLIC OF SRPSKA AND
THE REPUBLIC OF SERBIA**

MASTER THESIS

Mentor:

prof. dr Vladimir Turjačanin

Student:

Dobrivoje Jovčić

Banja Luka 2023.

Mentor: dr Vladimir Turjačanin, profesor, Univerzitet u Banjoj Luci, Filozofski fakultet

Naslov master rada: Sociopsihološki korelati stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji

Sažetak

Poznavanje stavova domaćeg stanovništva prema migrantima osnova je za donošenje dobrih migracijskih politika (Čačić-Kumpes, Gregurovići Kumpes, 2012). Značaj ispitivanja stavova o migrantima i drugim manjinama ogleda se i u tome što se iz njih mogu saznati ne samo individualni stavovi, nego i motivi budućeg načina odnošenja prema ovim grupama (Petrović i Pešić, 2017). Cilj ovog istraživanja bio je ispitati upravo stavove mladih prema migrantima u Republici Srpskoj i Republici Srbiji te ispitati sociopsihološke prediktore tih stavova – desničarska autoritarnost, percepcija pretnje, neposredni kontakt i religioznost. Istraživanje je sprovedeno na 1019 ispitanika uzrasta od 19 do 35 godina koji su popunjavali onlajn anketu. Statističkom analizom utvrđene su negativne korelacije između stava prema migrantima i svih navedenih prediktora. Model prediktora uključenih u istraživanje dobro objašnjava vrednosti zavisne varijable, s tim da varijabla percepcija pretnje najviše doprinosi ovom modelu ($\beta = -.634$). Varijabla religioznost takođe statistički značajno doprinosi objašnjenju prihvatanja odnosa sa migrantima ($p < 0.05$). Razlike u stavu prema migrantima između poduzorka mladih iz Republike Srpske i Republike Srbije očekivano nisu pronađene, s obzirom da su ispitanici iste etničke pripadnosti i kulturološke pozadine.

Ključne reči: *stav prema migrantima, percepcija pretnje, neposredni kontakt, religioznost, desničarska autoritarnost*

Naučna oblast: Društvene nauke

Naučno polje: Psihologija

Klasifikaciona oznaka za naučnu oblast (CERIF): S 260 - Psihologija

Tip licence kreativne zajednice: Autorstvo – nekomercijalno

Ova master teza je dostupna za javnu distribuciju u okvirima licence nekomercijalnog autorstva (CC BYNC), kojom se dozvoljava svaka nekomercijalna upotreba, distribucija i reprodukcija na različitim medijima, pod uslovom da se navedu originalni autor i izvor.

Mentor: dr Vladimir Turjačanin, professor, University of Banja Luka, Faculty of Philosophy

Title of master thesis: Socio-psychological correlates of the attitude towards migrants among young people in the Republic of Srpska and the Republic of Serbia

Summary

Knowing the attitudes of the domestic population towards migrants is the basis for adopting good migration policies (Čačić-Kumpes, Gregurovići Kumpes, 2012). The importance of examining attitudes towards migrants and other minorities is not reflected only in the fact that we can find out individual attitudes but we can also explore motives for future behavior towards those groups (Petrović and Pešić, 2017). The aim of this research was to examine the attitudes of young people towards migrants in the Republic of Srpska and the Republic of Serbia and to determine the socio-psychological predictors of those attitudes - right-wing authoritarianism, threat perception, direct contact and religiosity. The research was conducted on 1019 respondents aged 19 to 35 who filled out an online survey. Statistical analysis revealed negative correlations between the attitude towards migrants and all included predictors. The model of predictors was found to explain well the values of the dependent variable. The variables perception of threat and religiosity are the only statistically significant contributors to the explanation of attitude towards migrants ($p < 0.05$). Threat perception contributes the most to the explanation of this model ($\beta = -.634$). As expected, no differences were found in the attitude towards migrants between the sub-samples of young people from the Republic of Srpska and the Republic of Serbia, given that the respondents are of the same ethnicity and cultural background.

Keywords: *attitude towards migrants, perceived threat, direct contact, religious beliefs, right-wing authoritarianism*

Scientific area: Social Sciences

Scientific field: Psychology

Classification label for the scientific area: S 260 - Psychology

Creative commons: CC BY-NC

This master thesis is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License (CC BY-NC), which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Sadržaj

Sažetak.....	1
Summary.....	2
Uvod.....	4
1.1.Socijalna (etnička) distanca	4
1.2. Desničarska autoritarnost	5
1.3. Percepcija pretnje.....	6
1.4. Neposredni kontakt	7
1.5. Religioznost.....	7
Problem istraživanja	8
Ciljevi istraživanja	8
Hipoteze.....	9
Metod (nacrt i varijable).....	10
Uzorak	12
Instrumenti.....	12
Postupak	14
Obrada podataka	14
Rezultati.....	15
Diskusija	19
Ograničenja i zaključak istraživanja	21
Literatura	22
Prilozi	27
Biografija autora	33

Uvod

„Migrantska kriza“, do koje je 2015/16. godine došlo masovnim prilivom migranata sa drugih kontinenata u Evropu, pre svega Azije i Afrike, umnogome je izmenila karakter migracionih kretanja u zemljama Jugoistočne Evrope, namećući potrebu za osmišljavanjem novih politika integracije. Zemlje Balkana nisu više samo zemlje emigracije, već su postale zemlje tranzitnih migracija sa potencijalom da postanu i zemlje krajnjeg odredišta migranata (Bobić i Babović, 2013). Mnoge evropske zemlje su se suočile sa snažnim doseljavanjem ili prolaskom migranata, izbeglica ili tražitelja azila iz zemalja Azije i Afrike prema zemljama zapadne Evrope, što je pokrenulo javne rasprave, ali i istraživanja o odnosu prema navedenim grupama koje se po svom etničkom i kulturnom poreklu razlikuju od većinske populacije. Za donošenje dobrih migracijskih politika važno je znati kakvi su stavovi domaćeg stanovništva prema migrantima (Čačić-Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012). Stavovi prema pojedincima ili grupama variraju usled dejstva različitih činilaca, kada nastaju predrasude i stereotipi koji za posledicu mogu imati različite diskriminatorne prakse. Značaj proučavanja stavova o migrantima i manjinama u jednom društvu se između ostalog, ogleda u tome što se iz njih mogu čitati kako dominantni diskursi (koji se u manjoj ili većoj meri prelamaju kroz individualne stavove) tako i povodi aktuelnog i budućeg načina odnošenja prema ovoj populaciji (Petrović i Pešić, 2017). Literatura koja se bavi karakteristikama stavova o migrantima, njihovim uzrocima i posledicama, izuzetno je obimna i proizvod je raznovrsnih socioloških, sociopsiholoških, politikoloških, ekonomskih i, u novije vreme, multidisciplinarnih teorijskih i empirijskih doprinosa (Petrović i Pešić, 2017). Uzimajući u obzir koliki značaj mogu imati stavovi prema migrantima u zemljama u kojima oni borave u ovom radu su se ispitivali kroz skalu socijalne distance, kao i pokušali utvrditi najznačajniji sociopsihološki prediktori tih stavova (desničarska autoritarnost, percepcija pretnje, neposredni kontakt, religioznost i socio-demografske karakteristike) kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji.

1.1.Socijalna (etnička) distanca

Pojam socijalne distance uveo je američki sociolog Emory Bogardus definišući je kao meru spremnosti ljudi da ostvare odnose različitog stepena intimnosti sa pripadnicima različitih grupa (Puhalo, 2013). U Bogardusovoj skali etničke distance su navedeni pripadnici nekih etničkih grupa i neki mogući odnosi u koje ljudi stupaju. Ispitanici bi trebali proceniti na koje

odnose bi pristao/la i odgovoriti upisivanjem znaka + ili -, u zavisnosti od toga jesu li ponuđeni odnosi sa pripadnicima navedenih naroda za ispitanika prihvatljivi ili ne. Etnička distanca je široko rasprostranjena na našim prostorima. Vrhunac etničke netrpeljivosti dostignut je za vreme i nakon rata na prostoru bivše SFRJ tokom devedesetih godina (Franceško, Kajon i Mihić, 2005). Kada su u pitanju većinske grupe kao što su Srbi, Bošnjaci i Hrvati, pokazano je da etnička distanca postoji (Puhalo, 2003; Puhalo, 2009; Turjačanin, 2004). Ispitanici izražavaju jasan nedostatak želje za stupanje u bilo kakve bliže odnose sa pripadnicima drugih etničkih grupa. U poređenju svoja dva istraživanja Puhalo (2003. i 2009.) tvrdi da je došlo do promene distanciranosti kod tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini. Ova istraživanja pokazuju da se distanca između Hrvata i Srba smanjila, dok se distanca između Bošnjaka i druge dve etničke grupe znatno povećala (Puhalo, 2009). Istraživanja su pokazala da su Romi etnička grupa prema kojoj je pokazana najveća distanca (Haneš, 2012; Puhalo, 2009; Turjačanin, 2004). Efekat etničke distance je jedan od najsnažnijih prediktora stava prema migrantima iz Azije i severne Afrike (Petrović, Pešić 2017).

1.2. Desničarska autoritarnost

Autoritarnost se definiše kao odraz volje za podređivanjem autoritetu, pridržavanjem i održavanjem unutar grupnih konvencija, te sklonosti agresivnom postupanju prema onima koji afirmirani autoritet i unutar grupne konvencije dovode u pitanje (Altemeyer, 1981). Osnovna ideja konceptualizacije autoritarnosti govori da bi autoritarnost trebala biti shvaćena kao skup usklađenih stavova prema različitim pitanjima, dobijena je snažna pozitivna povezanost skale desničarske autoritarnosti i percipiranja sveta kao opasnog i pretećeg mesta (Altemeyer, 1988). Prema Altemeyeru (1988, 1996) ljudi skloniji desničarskoj autoritarnosti imaju visoki nivo a) *autoritarne submisivnosti*, upravo zbog tendencije da se priklone onima koje smatraju legitimnim autoritetom, b) *autoritarne agresije*, zbog oštih stavova prema onima koji se suprotstavljaju autoritetu i c) *konvencionalizma*, što označava sklonost da se čvrsto drže konvencija koje su uspostavljane od strane autoriteta i društva. U istraživanju Adorna i sur. (1950) dobijeno je da su desničarske tendencije povezane sa rigidnijim načinom razmišljanja, tendencijom podele sveta na prijatelje i neprijatelje, takođe sa opštim negativnim stavom prema pojedincima različitog izgleda ili porekla. Ističe se uloga desničarske autoritarnosti u percipiranju kulturalne pretnje prema vlastitoj grupi, kao i u oblikovanju stavova prema imigraciji koji

ukazuju na neke od motiva koji su u osnovi nedavnih strogih imigracijskih politika koje su u sve većem porastu (Craig i Richeson, 2014). Negativni stavovi prema migrantima su u pozitivnoj korelaciji s desnom i ekstremno desnom političkom orijentacijom, a takvi su i nalazi mnogobrojnih drugih istraživanja stavova o migrantima (Rydgren, 2018).

1.3. Percepcija pretnje

Percepcija međugrupne pretnje javlja se kada postupci, uverenja ili obeležja jedne grupe ugrožavaju ostvarenje cilja ili dobrobit druge grupe (Riek, Mania i Gaertner, 2006). Tumačenje predrasudnih stavova prema spoljnim grupama kroz socijalnopsihološke faktore poslednjih godina se uglavnom izvodi kroz prizmu *integrativne teorije pretnje* Petrović i Pešić (2017). Ovaj teorijski okvir podrazumeva da se izvor predrasuda prema spoljnoj grupi nalazi u percepciji spoljne grupe kao realne (ekonomske ili fizičke) pretnje, simboličke pretnje, intergrupne anksioznosti i negativnih stereotipa prema spoljnoj grupi (Stephan, Renfro i Davis, 2008). Prema integrativnoj teoriji pretnje različiti tipovi pretnje igraju ulogu u stvaranju međugrupnih stavova (realistična pretnja, kulturalna ili simbolička pretnja, međugrupna anksioznost i negativni stereotipi) (Petrović i Pešić, 2017). Stephan i sar. (1998) posebno ističu kulturalnu pretnju (percepcija štete uzrokovane od strane migranata koji imaju različite moralne vrednosti, pravila), te smatraju da ukoliko pojedinac oseća da je njegova kultura ugrožena potencijalnom integracijom sa migrantima u postojeće društvo, ta će osoba imati negativnije stavove prema toj grupi. Percepcija pretnje, bilo simboličke ili realne, dovodi do izraženijih negativnih stavova prema migrantima i to se pojačava ukoliko su negativni stereotipi dostupni ispitanicima. Percepcija pretnje se pokazala kao korelat predrasuda prema migrantima (azijskog, kubanskog i meksičkog porekla) to je provereno je u ispitivanju u SAD (Stephan i sar, 1998). Realistična pretnja (ugroženost radnih mesta i socijalnog sistema) se pokazala kao bitan prediktor takođe i simbolička pretnja (postojanje razlike u vrednosnom sistemu, strah od kulturnih promena u državi itd.). Pozitivna korelacija se pokazala sa intergrupnom anksioznošću (strah od negativnih ishoda za sebe pri kontaktu sa spoljnom grupom), kao i sa negativnim stereotipima prema spoljnoj grupi (Stephan, Ybarra, i Bachman, 1999). Blisko povezana sa ovim pristupom su i tumačenja uticaja etničkih stereotipa, socijalne (etničke) distance, zatvorenosti grupe i različitih oblika pristrasnosti prema vlastitoj grupi na formiranje stavova o doseljenicima, pri oblikovanju stavova o migrantima veliki uticaj ima i nivo etničke pripadnost (Tajfel i Turner, 1979). To takođe

potvrđuju rezultati istraživanja koje su proveli Hainmueller i Hiscox (2007) koji pokazuju da su negativni stavovi prema migrantima snažno povezani sa kulturalnom pretnjom i percepcijom etničkog identiteta.

1.4. Neposredni kontakt

Hipoteza kontakta govori o tome da u kontaktu sa spoljnom grupom, koji se desi u uslovima ravnopravnosti i međusobne saradnje može dovesti do povećane empatije prema pripadnicima spoljne grupe i smanjenja predrasuda prema njima (Allport, 1954). U istraživanjima u Italiji povezanih sa kontaktom sa migrantima, testiran je direktan kontakt, produženi kontakt i indirektni kontakt kroz medije i druge kanale (Visintin, Voci, Pagotto, i Hewstone, 2017). Pokazalo se da direktan kontakt sa migrantima, kroz razgovore ili saradnju, utiče na smanjenje predrasuda i generalno povoljniji pogled na ovu populaciju. Negativno iskustvo kontakta sa migrantima dovodilo je kod pojedinaca do smanjenja empatije prema migrantima kao grupi i povećanja predrasuda (Visintin, Voci, Pagotto, i Hewstone, 2017). Hipoteza kontakta je standard socijalne psihologije i metod izbora u procesu defuzije konflikata i smanjenja predrasuda u različitim populacijama, a kako vidimo i u kontaktu migrantske populacije sa domaćim stanovništvom (Dušanić, Hrekes i Pralica, 2019). Nasuprot hipotezi kontakta teorija grupne pretnje objašnjava da međugrupni kontakt može izazvati međugrupnu netrpeljivost i sukob zbog percipirane pretnje između grupa (Jolly i DiGiusto, 2014). Što više određena grupa procenjuje da je druga grupa predstavlja pretnju za nju, to članovi te grupe imaju negativnije stavove prema drugoj grupi (Schlueter i Scheepers, 2010). U ovom istraživanju provereno je koja od ove dve teorije bolje objašnjava stavove mladih iz Republike Srpske i mladih iz Republike Srbije prema migrantima.

1.5. Religioznost

Religioznost se u raznim udžbenicima i radovima definiše različito. Jedna od definicija je da je religija sistem verovanja u božansku ili natprirodnu silu, te praktikovanja, ponašanja i rituala usmerenih prema takvoj sili (Argyle, Beit-Hallahmi, 1997). Shepperd, Miller i Smith (2015) su u svom istraživanju potvrdili kako su religiozniji ispitanici ujedno i saosećajniji prema spoljnim grupama, postoje mnogobrojna istraživanja na osnovu kojih se može zaključiti da religioznost nije nužno povezana s moralnim i prijateljskim ponašanjem, već na temelju istraživanja Allporta (1954) moguće zaključiti kako religioznost može biti povezana sa predrasudama prema drugim grupama. Negativnije stavove prema migrantima imaju osobe

koje su politički desno orijentisane, koje su religiozne i čije porodice nemaju migracijsko iskustvo (Gregurović, Kuti i Župarić-Iljić, 2016).

Problem istraživanja

Evidentno je da je „Migrantska kriza“ poremetila političku klimu u celoj Evropi, samim tim i na Balkanu. Priliv velikog broja migranata iz Azije i Afrike u poslednjih nekoliko godina postavio države koje su na granici sa EU u jedan nezavidan položaj. Domicilno stanovništvo tih država, u ovom istraživanju konkretno Republika Srpska i Republika Srbija, dolazi u sve češći kontakt sa migrantima kojima je sve otežaniji put za ulazak u EU, te su primorani da ostaju na pograničnim delovima besciljno lutajući ili bivajući smešteni u prihvatilištima za migrante. Istraživanja pokazuju da su stavovi prema migrantima stanovništva na prostorima Bosne i Hercegovine i Republike Srbije pretežno obojeni predrasudama prema njima (Gregurović, Kuti i Župarić-Iljić, 2016). Jedna od pretpostavki ovog rada bila je da se na osnovu tih stavova gradi čitav odnos između stanovništva i migranata. Usled ratova i nemira u prošlosti, ove dve države godinama unazad predstavljaju plodno tlo za izraženost socijalne distance između etničkih grupa unutar njih samih (Haneš, 2012; Puhalo, 2009; Turjačanin, 2004). Glavna pretpostavka istraživanja je da izražena religioznost, desničarska autoritarnost, percepcija migrantske pretnje i nedostatak neposrednog kontakta leže u osnovi anti-migrantskih stavova. Osnovni problem ovog istraživanja je bio da utvrdi odnose između navedenih sociopsiholoških faktora (religioznost, desničarska autoritarnost, percepcija migrantske pretnje, neposredni kontakt) i stavova prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji. Uključivanjem mladih iz ove dve države nastojali su se stvoriti uslovi za njihovo poređenje u ispoljavanju stavova prema migrantima.

.

Ciljevi istraživanja

Iz prethodno opisanog problema istraživanja glavni cilj je bio da utvrdi povezanost između stava prema migrantima i sociopsiholoških faktora (religioznost, desničarska autoritarnost, percepcija migrantske pretnje, neposredni kontakt) kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, međutim iz njega je proizilazio sekundarni cilj a to je poređenje skorova

mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji na skalama koje mere gore navedene varijable. Postizanjem navedenih ciljeva doprinosimo upotpunjavanju znanja i naučnih radova vezanih za odnose migranata i domicilnog stanovništva sa ovih područja. Takođe, istraživanjem smo se detaljnije upoznali sa stavovima domicilnog stanovništva i njihovom spremnošću za međusobno prihvatanje i saradnju.

Ovo istraživanje je podrazumevalo i eksplorativni cilj, naime, provereno je postoje li razlike u stavovima prema migrantima određeni prebivalištem mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, provereno je da li možda prebivalište, odnosno država u kojoj žive moderira odnos između nezavisnih varijabli i zavisne varijable.

Hipoteze

Oslanjajući se na teoriju grupne pretnje, prema kojoj članovi jedne grupe osećaju veću ugroženost od strane pripadnika druge grupe što su češće u kontaktu sa njima (Jolly i DiGiusto, 2014), postavlja se sledeća hipoteza:

H1. Očekuje se da postoji negativna korelacija između neposrednog kontakta i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno, očekuje se da što su češće ispitanici imali neposredni kontakt sa migrantima to manje prihvataju odnose sa njima.

Desničarske tendencije povezane su sa rigidnijim načinom razmišljanja, tendencijom podele sveta na prijatelje i neprijatelje te sa opštim negativnim stavom prema pojedincima različitog izgleda ili porekla (Adorno i sar., 1950; Craig i Richeson, 2014). Prema tome, postavljena je sledeća hipoteza:

H2. Očekuje se da postoji negativna povezanost između desničarske autoritarnosti i stavova prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno što je ispitanicima izraženija desničarska autoritarnost to su manje spremni za prihvatanje odnosa sa migrantima.

S obzirom da istraživanja pokazuju da verska pripadnost može doprinositi razvijanju negativnih stavova, kao i podržavati stereotipe i predrasude o doseljenicima (Daniels i von der Ruhr, 2005) pretpostavlja se sledeće:

H3. Očekuje se da postoji negativna korelacija između religioznosti i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno, očekuje se da su religiozniji ispitanici su manje spremni za prihvatanje odnosa sa migrantima.

U istraživanju koje su spovali Hainmueller i Hiscox (2007) utvrđeno je da su negativni stavovi prema migrantima snažno povezani sa kulturalnom pretnjom i percepcijom etničkog identiteta, s obzirom na te rezultate postavljena je sledeća hipoteza:

H4. Očekuje se da postoji negativna korelacija između percepcije pretnje i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno, očekuje se da ispitanici koji više percipiraju migrante kao pretnju manje su spremni za prihvatanje odnosa sa njima.

U istraživanjima Turjačanina (2000, 2004, 2011) utvrđeno da je etnička heterogenost prijateljskog kruga, etnička heterogenost roditelja odnosno etnička heterogenost rodbinskog kruga najsnažniji prediktor etničkih stavova te se na osnovu tih rezultata postavili smo sledeću hipotezu:

H5. Očekuje se da se zbog etničke homogenosti uzorka ispolji sličan nivo izraženosti stavova prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, naime, ispitanici su pripadnici istog naroda te se očekuje da će ispoljiti sličan nivo spremnosti za prihvatanje odnosa sa migrantima.

Metod (nacrt i varijable)

U ovom istraživanju je bio zastupljen faktorialni multivarijantni nacrt, zbog prirodi varijabli. Zavisna varijabla „stav prema migrantima“ sastojala se iz skale socijalne distance. Nezavisne varijable u istraživanju su bile religioznost, desničarska autoritarnost, percepcija pretnje, neposredni kontakt i socio-demografske karakteristike.

Stav prema migrantima (Etnička distanca) se operacionalno definisala kao skor prihvatanja različitih odnosa u odnosu na jednu ponuđenu etničku grupu na modifikovanoj skali etničke distance. S obzirom da imamo 6 različitih odnosa, maksimalan mogući skor je 6 koji ukazuje na to da ispitanik u potpunosti prihvata da stupi u ponuđene odnose sa tom etničkom grupom (migranti).

Religioznost je bila ordinalna varijabla koja se operacionalno definisala kao skor na jednoajtemskoj skali Likertvog tipa (1-Uopšte nisam religiozan; 2- Pomalo sam religiozan; 3- Osrednje sam religiozan; 4- Prilično sam religiozan; 5- Veoma sam religiozan).

Desničarska autoritarnost se operacionalno definisala kroz skalu od 3 ajtema Likertovog tipa prilagođenu za ovo istraživanje gde najviši skor govori o najvišem nivou slaganja sa izjavom.

Percepcija pretnje se operacionalno definisala kroz skalu od 6 ajtema Likertovog tipa (1 - Uopšte se ne slažem; 2 – Uglavnom se ne slažem ; 3 – Neodlučan sam ; 4 – Uglavnom se slažem; 5 – Potpuno se slažem) gde najviši skor pokazuje najveće slaganje sa izjavom.

Neposredni kontakt se operacionalno definisao kroz skalu od 7 ajtema Likertovog tipa posebno prilagođenu za ovo istraživanje gde najviši skor pokazuje najviši nivo slaganja sa izjavom.

U istraživanju su se koristile sledeće socio-demografske karakteristike:

- pol (muški/ženski)
- starost
- nacionalna pripadnost (Srpska/Bošnjačka/Hrvatska/Neka druga)
- stepen obrazovanja (završena osnovna škola/završena srednja škola/ završena viša škola ili fakultet/završen magisterij ili doktorat)
- obrazovanje majke (osnovna škola/srednja škola/viša škola ili fakultet/magisterij ili doktorat)
- status ispitanika (zaposlen/nezaposlen/učenik)
- obrazovanje oca (osnovna škola/srednja škola/viša škola ili fakultet/magistratura ili doktorat)

- maternji jezik (Bosanski/Hrvatski/Srpski/neki drugi)
- veroispovest (Pravoslavlje/Katoličanstvo/Islam/nisam religiozan/neka druga)
- ekonomsko stanje (veoma teško/teško/osrednje/dobro/jako dobro)
- etnička heterogenost roditelja (da/ne)
- etnička heterogenost prijatelja (da/ne)
- etnička heterogenost rodbine (da/ne)
- etnička heterogenost susedstva (da/ne)

Uzorak

U istraživanju je bio sakupljen prigodni uzorak mladih iz Republike Srpske i mladih iz Republika Srbije. U istraživanje je bilo uključeno ukupno 1019 ispitanika, od čega 74.2% živi u Republici Srbiji. Uzorak „mladih” je obuhvatao ispitanike starosne dobi od 19 do 35 godina, najveći postotak ispitanika ima 22 godine (15,0%). Od ukupnog broja ispitanika, veći deo čine ispitanici ženskog pola (63.9%). Etnički u uzorku je najviše Srba 96.7%, 80.9% ispitanika se izjašnjavaju kao pravoslavci, 97.8% ispitanika navodi srpski kao maternji jezik. Uzorak čine 67.6% studenata, 63.8% ispitanika ima završenu srednju stručnu spremu. Roditelji ispitanika su u 93.3.% slučajeva iste nacionalne pripadnosti. 50.4% ispitanika ima etnički heterogenu rodbinu, 82.7% ispitanika ima etnički heterogene prijatelje, 75.2% ima etnički heterogeno susedstvo. Najveći broj ispitanika je centralistički politički orijentisano (43.3%).

Instrumenti

1. Stav odnosno socijalna distanca se ispitivala skalom etničke (socijalne) distance ova skala je namenjena ispitivanju predrasuda ispitanika na način da se utvrđuje stepen bliskosti koji je pojedinac spreman prihvatiti sa pripadnicima pojedinih etničkih grupa. Skala je prilagođena za ovo istraživanje, rađena je po modelu Bogardusove skale socijalne distance. U tabeli su navedeni pripadnici nekih etničkih grupa i neki mogući odnosi u koje ljudi stupaju. Ispitanici su trebali proceniti na koje odnose bi

pristao/la i odgovoriti upisivanjem znaka + ili -, u zavisnosti od toga jesu li ponuđeni odnosi sa pripadnicima navedenih naroda za ispitanika prihvatljivi ili ne. Prilikom obrade se sabirao se ukupan skor za svaku etničku grupu, a on je varirao od 0-6. Ponuđene su sledeće tvrdnje: 1. Da živi u mom susedstvu; 2. Da idemo u istu školu; 3. Da bude u vezi sa mojim bratom ili sestrom; 4. Da budemo prijatelji; 5. Da budem u vezi s njim/njom; 6. Dao bih im da uđu u moju državu (Prilog 2).

2. Neposredni kontakt je bio ispitivan skalom od 7 ajtema koja je prilagođena za ovo istraživanje koja u sebi ima dve subskale: 1. Frekvencija i kontekst kontakta, ispitivan sa skalom od 3 ajtema Likertovog tipa (Koliko često se srećete sa migrantima u sljedećim situacijama?), 2. Kvalitet kontakta, ispitivan skalom od 4 ajtema Likertovog tipa (Kada ste u interakciji sa migrantima, koliko često Vam se dogodilo nešto od navedenog?) (Prilog 3).
3. Desničarska autoritarnost je bila ispitivana putem 3-ajtemske verzije Altemeyerove skale desničarske autoritarnosti (Ovaj narod neće opstati bez jakog vođe) (Prilog 5).
4. Percepcija pretnje je ispitivana skalom koja je prilagođena za ovo istraživanje sastoji se od 6 ajtema i u sebi ima 4 subskale: 1. Simbolička pretnja sastoji se od 2 ajtema (Migranti ugrožavaju našu kulturu i vrijednosti.); 2. Realistična pretnja sastoji se od 2 ajtema (Migranti ugrožavaju ekonomiju naše zemlje); 3. Bezbednosna pretnja sastoji se od 1 ajtema (Migranti predstavljaju pretnju po našu sigurnost); 4. Teorija zavere sastoji se od 1 ajtema (Neko je dobro isplanirao i organizovao kretanje migranata po Evropi) (Prilog 4).
5. Religioznost je ispitivana jednoajtemskom skalom Likertovog tipa od 1 do 5 (1- Uopšte nisam religiozan; 2- Pomalo sam religiozan; 3- Osrednje sam religiozan; 4- Prilično sam religiozan; 5- Veoma sam religiozan) (Prilog 6).
6. Upitnik sociodemografskih podataka sastojao se od pitanja koja se odnose na pol, starost, nacionalnu pripadnost, veroispovest, obrazovanje, status, heterogenost

prijatelja, rodbine i suseda. Od sociodemografskih podataka je pored navedenih za roditelje uključeno ekonomsko stanje i stepen obrazovanosti (Prilog 1).

Postupak

Prikupljanje podataka se obzirom na epidemiološku situaciju u vezi COVID - 19 pandemije bilo sprovedeno onlajn. Mladima iz Republike Srpske i Republike Srbije je preko mail-ova i društvenih mreža poslat online upitnik sa instrukcijama za popunjavanje i učestvovanje u istraživanju (Google forms). Takođe, link sa upitikom je bio okačen na više „Facebook“ grupa („Studenti univerziteta u Banjoj Luci“, „Studenti Beogradskog univerziteta“). Ispitanicima je u instrukciji bilo naglašeno da je u pitanju anonimno ispitivanje, kao i da se isto sprovodi u svrhu izrade master rada. Za dodatna pitanja o istraživanju ili nejasnoća u formulisanim pitanjima, ispitivač je bio na raspolaganju da ispitanicima da sve informacije tako što su mu se oni mogli obratiti preko kontakta koji će bio ostavljen na poslednjoj stranici upitnika. Nakon prikupljanja podataka usledilo unošenje podataka u bazu SPSS statističkog programa.

Obrada podataka

Prikupljeni podaci su obrađeni u statističkom programu SPSS. U okviru obrade korišćene su sledeće tehnike: deskriptivna statistika (u vidu postotaka o uzorku i dobijenih rezultata na pojedinačnim skalama i stavkama), t-test i analiza varijanse (sa ciljem utvrđivanja razlika koje postoje između dve grupe mladih iz Republike Srpske i Republike Srbije), korelacija (sa ciljem utvrđivanja povezanosti između stava prema migrantima i sa svakom nezavisnom varijablom posebno). Na kraju odrađena je regresiona analiza kako bi se utvrdio pojedinačan doprinos nezavisnih varijabli objašnjenju skorova na zavisnoj varijabli.

Rezultati

Povezanost stava prema migrantima sa sociopsihološkim varijablama

Korelacije zavisne varijable stav prema migrantima sa nezavisnim varijablama: percepcija pretnje, desničarska autoritarnost, religioznost i neposredni kontakt date su u Tabeli 1. Najviša korelacija varijable stav prema migrantima dobija se sa percepcijom pretnje ($r = -.704$, $p = .000$).

Tabela 1. Korelacije Stava prema migrantima sa Percepcijom pretnje, Desničarskom autoritarnošću, Religiozonošću i Neposrednim kontaktom

Varijable	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(1) Stav prema migrantima	1.00				
(2) Percepcija pretnje	-.704**	1.00			
(3) Desničarska autoritarnost	-.404**	-	1.00		
(4) Religioznost	-.364**	-	-	1.00	
(5) Neposredni kontakt	-.131**	-	-	-	1.00

Zavisna varijabla stav prema migrantima je u negativnoj korelaciji sa varijablom percepcija pretnje ($r = -.704$, $p = .000$). Ovi rezultati su u skladu sa unapred postavljenom hipotezom **H4**. (*Očekuje se da postoji negativna korelacija između percepcije pretnje i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, ispitanici koji više percipiraju migrante kao pretnju manje su spremni za prihvatanje odnosa sa njima*). Stav prema migrantima je u negativnoj korelaciji i sa varijablom desničarska autoritarnost ($r = -.404$, $p = .000$). Ovaj rezultat je takođe u skladu sa unapred postavljenom hipotezom **H2**. (*Očekuje se da postoji negativna povezanost između desničarske autoritarnosti i stavova prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno što je ispitanicima izraženija desničarska autoritarnost to su manje spremni za prihvatanje odnosa sa migrantima*). Prema trećoj postavljenoj hipotezi **H3**., očekuje se da postoji negativna korelacija između religioznosti i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i

Republici Srbiji, što je potvrđeno ($r=-.364$, $p=.000$). Konačno, zavisna varijabla stav prema migrantima je u negativnoj korelaciji i sa varijablom neposredni kontakt ($r=-.131$, $p=.000$). Ovaj rezultat takođe je u skladu sa unapred postavljenom hipotezom **H1**. (*Očekuje se da postoji negativna korelacija između neposrednog kontakta i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno, očekuje se da što su češće ispitanici imali neposredni kontakt sa migrantima to manje prihvataju odnose sa njima*).

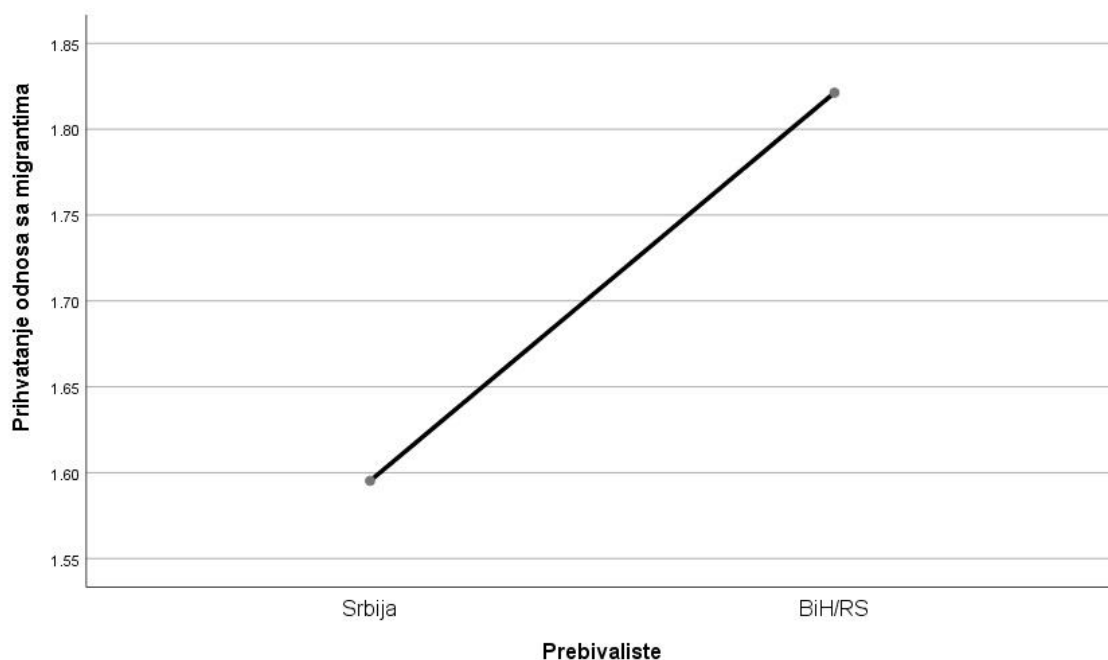
Razlike na zavisnoj varijabli stav prema migrantima između mladih iz Republike Srpske i Republike Srbije

T-testom je utvrđeno da ne postoje statistički značajne razlike između mladih iz Republike Srpske i mladih iz Republike Srbije na varijabli Stav prema migrantima, odnosno uzorak ne daje dovoljno jake dokaze da postoje razlike između ove dve grupe na zavisnoj varijabli što je dato u Tabeli 2. ANOVA analiza potvrđuje da ne postoje statistički značajne razlike u aritmetičkim sredinama između ove dve grupe na varijabli stav prema migrantima, s tim da je ona nešto veća na poduzorku iz Republike Srpske, što se vidi na Slici 1.

Tabela 2. T-test komparacija skorova mladih iz Republike Srpske i mladih iz Republike Srbije na varijabli stav prema migrantima

Parametar	SRB (N=756)		RS (N=263)		<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Stav prema migrantima	1.5952	2.07225	1.8213	2.05516	-1.533	.790

Slika 1. Komparacija aritmetičkih sredina skorova mladih iz Republike Srpske i mladih iz Republike Srbije na varijabli Stav prema migrantima

Rezultati dobijeni T-test i ANOVA analizom su u skladu sa unapred postavljenom hipotezom **H5**. (Očekuje se da se zbog etničke homogenosti uzorka ispolji sličan nivo izraženosti stavova prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, ispitanici su pripadnici iste etničke grupe očekuje se da će ispoljiti sličan nivo spremnosti za prihvatanje odnosa sa migrantima) prikazano u Tabeli 2 i na Slici 1.

Pojedinačni doprinosi nezavisnih varijabli objašnjenju zavisne varijable

Regresionom analizom dobijena je regresiona funkcija visine $R=.705$. Nezavisne varijable objašnjavaju 49.7% varijanse zavisne varijable (R Kvadrirano= .497). Ovi rezultati prikazani su u Tabeli 3.

Tabela 3. Doprinos nezavisnih varijabli kao prediktora stava prema migrantima

Model	R	R ²	Prilagođeno R ²	SE
(1) Stav prema migrantima	.705 ^a	.497	.495	1.43998

a. Prediktori: religioznost, neposredni kontakt, desničarska autoritarnost, percepcija pretnje

Model nezavisnih varijabli uvršten u regresionu analizu dobro objašnjava vrednosti zavisne varijable ($p < 0.05$), kao što je prikazano u Tabeli 4.

Tabela 4. Analiza varijanse za model nezavisnih varijabli

Model	Suma Kvadrata	df	Kvadrirana		
			Aritmetička Sredina	F	p
(1) Regresija	2249.080	4	562.270	271.165	.000 ^b
(2) Rezidual	2276.744	1098	2.074		
(3) Total	4525.824	1102			

a. Zavisna varijabla: Stav prema migrantima b. Prediktori: (Constant), Religioznost, Neposredan kontakt, Desničarska autoritarnost, Percepcija pretnje

Tabela 5. prikazuje koliko pojedinačne nezavisne varijable doprinose modelu, odnosno koliko doprinose objašnjenju vrednosti na zavisnoj varijabli. Rezultati prikazani u ovoj tabeli pokazuju da nezavisne varijable percepcija pretnje i religioznost jedine statistički značajno doprinose objašnjenju prihvatanja odnosa sa migrantima ($p < 0.05$). Dakle, u konstelaciji četiri prediktorske varijable, prediktorski efekat varijabli neposredni kontakt i desničarska autoritarnost je slabiji od prethodno navedene dve varijable. Varijabla percepcija pretnje najviše doprinosi ovom modelu ($\beta = -.634$).

Tabela 5. Individualni doprinos prediktorskih varijabli

Varijable	β	t	p
(1) (Konstanta)	6.773	34.268	.000
(2) Neposredni kontakt	-.028	-1.634	.103
(3) Percepcija pretnje	-1.152	-24.408	.000
(4) Desničarska autoritarnost	-.065	-1.318	.188
(5) Religioznost	-.175	-4.385	.000

Diskusija

Akadska istraživanja u oblasti migracija i stavova prema migrantima značajna su tema na našim prostorima već duži niz godina. Ovo je uzrokovano velikim migracijama stanovništva sa drugih kontinenata u Evropu, pre svega Azije i Afrike, koje je počelo 2015. godine. Zemlje Balkana ovom “migrantskom krizom” postaju zemlje tranzitnih migracija (Bobić i Babović, 2013) te se javlja potreba za osmišljavanjem novih politika integracije, zbog čega ova tema zahteva kontinuirano istraživanje iz različitih, interdisciplinarnih uglova (Krstić, 2022). Poznavanje stavova domaćeg stanovništva prema migrantima osnova je za donošenje dobrih migracijskih politika (Čačić-Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012). Značaj proučavanja stavova o migrantima i manjinama takođe se ogleda u tome što se iz njih mogu saznati ne samo individualni stavovi, nego i motivi budućeg načina odnošenja prema ovim grupama (Petrović i Pešić, 2017). S obzirom na značaj koji imaju stavovi prema migrantima u zemljama u kojima borave, cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove mladih prema migrantima u Republici Srpskoj i Republici Srbiji te utvrditi potencijalne sociopsihološke prediktore tih stavova (desničarska autoritarnost, percepcija pretnje, neposredni kontakt i religioznost).

Generalno govoreći, dobijeni rezultati potvrđuju početne pretpostavke ovog istraživanja. Utvrđena je negativna korelacija između neposrednog kontakta sa migrantima i stavova prema migrantima, što implicira da mladi koji su u većoj meri bili u kontaktu sa migrantima pokazuju manju spremnost za stupanje u različite odnose sa migrantima. Ovaj nalaz je u skladu sa teorijom grupne pretnje koja, za razliku od hipoteze kontakta, predlaže da međugrupni kontakt može izazvati međugrupni sukob zbog percipirane pretnje između grupa (Jolly i DiGiusto, 2014). Što više određena grupa smatra da druga grupa predstavlja neku vrstu pretnje, odnosno ugrožava njene interese, to članovi unutar grupe imaju negativnije stavove prema spoljnoj grupi (Schlueter i Scheepers, 2010). U ovom kontekstu, ugrožavanje interesa, odnosno pretnja, može se odnositi na realističnu pretnju (ugrožavanje fizičke sigurnosti), ili simboličku (ugrožavanje „društvenog identiteta, nacionalne kulture i nacionalnog jedinstva“) kao i ekonomsku pretnju (Sabljak, 2020). Bez obzira da li grupe imaju učestali kontakt jedna s drugom ili ne, percepcija same pretnje može imati stvarne posledice na stavove (Stephan, Ybarra, i Morrison 2009). U ranijim istraživanjima percepcija pretnje je identifikovana kao najjači prediktor negativnih stavova prema migrantima (Audette, 2020). Sama percepcija pretnje često je rezultat lažnih uverenja, koja se obično

pripisuju uticaju medija, koji pojačavaju osećaj pretnje koju migranti predstavljaju nacionalnom identitetu i opštoj sigurnosti domicilnog stanovništva te doprinose predrasudama i dehumanizaciji migranata (Feischmidt, 2021; Sabljak, 2020). Sigurnosne pretnje takođe su povezane sa negativnim stavovima prema izbeglicama i migrantima zabrinutost za sigurnost može dobro predvideti opšte stavove jer se oni odnose se na egzistencijalnu brigu za vlastiti život (Esses et al., 2017; Riek i sar., 2006; Stephan, 2017 prema Landmann i sar., 2019). Ustanovljena negativna korelacija između skorova na percepciji pretnje i stavovima prema migrantima na uzorku mladih iz Republike Srpske iz Srbije ide u prilog ovom teorijskom okviru. Literatura takođe pokazuje da je negativna percepcija o migrantima posredovana većinski kulturološkim predrasudama (Hainmueller i Hopkins, 2014 prema Sabljak, 2020). Religija je često pokretačka snaga negativnih stavova, međutim, u specifičnom slučaju stavova o migrantima, istraživanja daju oprečne nalaze religioznost paradoksalno može pospešiti ili toleranciju ili netoleranciju prema ovoj grupi (Deslandes, i Anderson, 2019). Na ovom uzorku dobijen je nalaz da, što su viši skorovi religioznosti kod mladih, to je veća socijalna distanca, odnosno visoko religiozni ispitanici su manje spremni za stupanje u različite odnose sa migrantima. Moguće je da religiozniji ispitanici u većoj meri osećaju ugroženost od strane migranata upravo zbog različitog religijskog opredeljenja. Isti rezultati dobijeni su u sličnim istraživanjima (De Coninck, Christine Ogani Leen d'Haenens, 2021; Cowling i sar., 2019). Izvršenim statističkim analizama ustanovljeno je da konstrukti religioznost i percepcija pretnje najviše doprinose objašnjenju, odnosno predikciji stavova prema migrantima.

Konačno, rezultati pokazuju negativnu korelaciju između desničarske autoritarnosti i stava prema migrantima. U literaturi postoji jaka empirijska i teorijska osnova za tvrdnju da pojedinci sa višim skorovima desničarske autoritarnosti imaju veću verovatnoću da ispolje negativne stavove prema različitim vanjskim grupama, uključujući i migrante (Sidanius i Pratto 1999; Duckitt 2001; Sibley i Duckitt 2008; Kteily i sar., 2012 prema Onraet i sar., 2019), s obzirom da autoritarnost snažno pozitivno korelira sa percipiranjem sveta kao opasnog i pretećeg mesta (Altemeyer, 1988).

Ograničenja i zaključak istraživanja

Ograničenja ovog istraživanja ogledaju se najpre u homogenosti uzorka. S obzirom da 97% ispitanika pripada istoj etničkoj grupi (Srbi iz Republike Srpske i Republike Srbije), nisu pronađene značajne razlike između tih grupa u stavovima prema migrantima. Preporuka za buduća istraživanja je da se uzorak ispitanika kontroliše prema etničkoj pripadnosti kako bi se moglo izvršiti adekvatno poređenje grupa. Novija istraživanja pokazuju da ljudi koji imaju negativan stav prema migrantima i izbeglicama mogu aktivno “tragati” za potencijalnim negativnim posledicama migracije. Drugim rečima, oni mogu “opravdati” svoje negativne stavove saopštavanjem visokog nivoa pretnje (Landmann i sar., 2019). Zato bi bilo korisno uzeti u obzir socijalni kontekst, uverenja, vrednosti te i način na koji ispitanici formiraju određene stavove. Takođe, percepciju pretnje na ovom uzorku bilo bi korisno ispitati i kroz prizmu integrativne teorije pretnje koja između ostalog uključuje različite tipove pretnje realnu i simboličku/kulturalnu (Stephan, Renfro i Davis, 2008).

Uprkos navedenim ograničenjima, istraživanje pruža značajne rezultate u pogledu stavova prema migrantima na teritoriji Republike Srpske i Republike Srbije, naročito kada je u pitanju mlado stanovništvo koje je jedan od faktora u kreiranju budućih integracijskih politika i suživota sa različitim etničkim grupama. Ovo istraživanje identifikuje niz značajnih odnosa između stava prema migrantima i njegovih prediktora čime predstavlja doprinos rastućem obimu literature koje ima za cilj razumeti i objasniti stavove prema ovoj socijalno ugroženoj grupi.

Literatura

- Adorno, T. W. (1950). Types and syndroms. *The authoritarian personality*, 744-783.
- Allport, G. W., Clark, K., & Pettigrew, T. (1954). The nature of prejudice.
- Altemeyer, B. (1981). *Right-wing authoritarianism*. University of Manitoba press.
- Altemeyer, B. (1988). *Enemies of freedom: Understanding right-wing authoritarianism*. Jossey-Bass.
- Altemeyer, R. A., & Altemeyer, B. (1996). *The authoritarian specter*. Harvard University Press.
- Audette, N., Horowitz, J., & Michelitch, K. (2020). Personal narratives reduce negative attitudes toward refugees and immigrant outgroups: Evidence from Kenya. *Vanderbilt University Center for the Study of Democratic Institutions, Working Paper, 1*.
- Beit-Hallahmi, B., & Argyle, M. (1997). *The psychology of religious behaviour, belief and experience*. Taylor & Francis.
- Bobić, M., & Babović, M. (2013). International migration in Serbia: Facts and policies. *Sociologija*, 55(2), 209-228.
- Čačić-Kumpes, J., Gregurović, S., & Kumpes, J. (2012). Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 42(3), 305-336.
- Cowling, M. M., Anderson, J. R., & Ferguson, R. (2019). Prejudice-relevant correlates of attitudes towards refugees: A meta-analysis. *Journal of Refugee Studies*, 32(3), 502-524.
- Craig, M. A., & Richeson, J. A. (2014). On the precipice of a “majority-minority” America: Perceived status threat from the racial demographic shift affects White Americans’ political ideology. *Psychological Science*, 25(6), 1189-1197.
- Daniels, J. P., & Von Der Ruhr, M. (2005). God and the global economy: Religion and attitudes towards trade and immigration in the United States. *Socio-Economic Review*, 3(3), 467-489.
- De Coninck, D., Ogan, C., & d’Haenens, L. (2021). Can ‘the Other’ ever become ‘One of Us’? Comparing Turkish and European attitudes toward refugees: A five-country study. *International Communication Gazette*, 83(3), 217-237.

- De Coninck, D., Rodríguez-de-Dios, I., & d'Haenens, L. (2021). The contact hypothesis during the European refugee crisis: Relating quality and quantity of (in) direct intergroup contact to attitudes towards refugees. *Group Processes & Intergroup Relations*, 24(6), 881-901.
- Deslandes, C., & Anderson, J. R. (2019). Religion and prejudice toward immigrants and refugees: A meta-analytic review. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 29(2), 128-145.
- Duckitt, J. (2001). A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 33, pp. 41-113). Academic Press.
- Dušanić, S., Hrekes, Y., & Pralica, M. MIGRANTI I MI.
- Esses, V. M., Hamilton, L. K., & Gaucher, D. (2017). The global refugee crisis: Empirical evidence and policy implications for improving public attitudes and facilitating refugee resettlement. *Social issues and policy review*, 11(1), 78-123.
- Feischmidt, M. (2021). Deployed fears and suspended solidarity along the migratory route in Europe. In *Inclusive Solidarity and Citizenship along Migratory Routes in Europe and the Americas* (pp. 37-52). Routledge.
- Franceško, M., Mihić, V., & Kajon, J. (2005). Socijalna distanca i stereotipi o Romima kod dece novosadskih osnovnih škola. *Psihologija*, 39(2), 167-182.
- Gregurović, M., Kutli, S., & Župarić-Iljić, D. (2016). Attitudes towards immigrant workers and asylum seekers in eastern Croatia: dimensions, determinants and differences. *Migracijske i etničke teme*, 32(1), 91-122.
- Hainmueller, J., & Hiscox, M. J. (2007). Educated preferences: Explaining attitudes toward immigration in Europe. *International organization*, 61(2), 399-442.
- Hainmueller, J., & Hopkins, D. J. (2014). Public attitudes toward immigration. *Annual review of political science*, 17, 225-249.
- Haneš, O. (2012). Sociodemografske karakteristike, socijalne distance i stereotipi kod studenata u Banjaluci. *Primenjena psihologija*, 5(1), 59-79
- Jolly, S. K., & DiGiusto, G. M. (2014). Xenophobia and immigrant contact: French public attitudes toward immigration. *The Social Science Journal*, 51(3), 464-473.

- Krstić, A. (2022). Visual framing of migrants and refugees in Serbia's media from 2015 until 2020. *Sociologija*, 64(1), 70-93.
- Kteily, N., Ho, A. K., & Sidanius, J. (2012). Hierarchy in the mind: The predictive power of social dominance orientation across social contexts and domains. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(2), 543-549.
- Landmann, H., Gaschler, R., & Rohmann, A. (2019). What is threatening about refugees? Identifying different types of threat and their association with emotional responses and attitudes towards refugee migration. *European Journal of Social Psychology*, 49(7), 1401-1420.
- Onraet, E., Van Hiel, A., Valcke, B., & Assche, J. V. (2021). Reactions towards asylum seekers in the Netherlands: Associations with right-wing ideological attitudes, threat and perceptions of asylum seekers as legitimate and economic. *Journal of Refugee Studies*, 34(2), 1695-1712.
- PETROVIĆ, J., & PEŠIĆ, J. (2017). IZMEĐU INTEGRACIJE, BEZBEDNOSTI I HUMANITARNOSTI: STAVOVI GRAĐANA SRBIJE O MIGRANTIMA.
- Puhalo, S. (2003). Etnička distanca građana Republike Srpske i Federacije BiH prema narodima bivše SFRJ. *Psihologija*, 36(2), 141-156.
- Puhalo, S. (2009). *Etnička distanca i (auto)stereotipi građana BIH*. Sarajevo: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine.
- Puhalo, S. (2013). *Kako opažamo druge etničke grupe i njihove članove (socijalna percepcija i etnička pripadnost kod srednjoškolaca u Bosni i Hercegovini)*. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung.
- Riek, B. M., Mania, E. W., & Gaertner, S. L. (2006). Intergroup threat and outgroup attitudes: A meta-analytic review. *Personality and social psychology review*, 10(4), 336-353.
- Rydgren, J. (2018). The radical right: An introduction.
- Sabljak, A. (2020). *Predrasude studenata prema imigrantima: povezanost predrasuda i socijalne distance te promicanje tolerancije u nastavi filozofije, logike i etike* (Doctoral dissertation, University of Zagreb. University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences. Department of Sociology. University of Zagreb. University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences. Department of Philosophy).

- Schlueter, E., & Scheepers, P. (2010). The relationship between outgroup size and anti-outgroup attitudes: A theoretical synthesis and empirical test of group threat-and intergroup contact theory. *Social Science Research*, 39(2), 285-295.
- Shepperd, J. A., Miller, W. A., & Smith, C. T. (2015). Religiousness and aggression in adolescents: The mediating roles of self-control and compassion. *Aggressive behavior*, 41(6), 608-621.
- Sibley, C. G., & Duckitt, J. (2008). Personality and prejudice: A meta-analysis and theoretical review. *Personality and Social Psychology Review*, 12(3), 248-279.
- Sidanius, J., & Pratto, F. (2003). Social dominance theory and the dynamics of inequality: A reply to Schmitt, Branscombe, & Kappen and Wilson & Liu. *British Journal of Social Psychology*, 42(2), 207-213.
- Stephan, W. G., & Stephan, C. W. (2017). Intergroup threats.
- Stephan, W. G., Renfro, C., & Davis, M. D. (2008). The role of threat in intergroup relations.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., & Bachman, G. (1999). Prejudice toward immigrants 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 29(11), 2221-2237.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., Martinez, C., & Schwarzwald, J. és Tur-Kaspa (1998): Prejudice towards immigrants to Spain and Israel: An integrated threat theory analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29(4), 559-576.
- Sumner, L. W., Amberg, A., Barrett, D., Beale, M. H., Beger, R., Daykin, C. A., ... & Hankemeier, T. (2007). Proposed minimum reporting standards for chemical analysis. *Metabolomics*, 3(3), 211-221.
- Tajfel, H., Turner, J. C., Austin, W. G., & Worchel, S. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. *Organizational identity: A reader*, 56, 65.
- Titzmann, P. F., Brenick, A., & Silbereisen, R. K. (2015). Friendships fighting prejudice: A longitudinal perspective on adolescents' cross-group friendships with immigrants. *Journal of Youth and Adolescence*, 44(6), 1318-1331.
- Turjacanin, V. (2000). Etnicke distance kod mladih u Republici Srpskoj. In *Oral expose at the conference Empirijska istraživanja u psihologiji*.
- Turjačanin, V. (2004). *Etnički stereotipi mladih bošnjačke i srpske nacionalnosti u BiH*. Banja Luka: Filozofski fakultet.

- Turjačanin, V. (2011). Oblici i izraženost etničkih identiteta u BiH. *U D. Majstorović i V. Turjačanin (Ur.), U okrilju nacije. Etnički i državni identitet kod mladih u Bosni i Hercegovini*, 192-219.
- Visintin, E. P., Voci, A., Pagotto, L., & Hewstone, M. (2017). Direct, extended, and mass-mediated contact with immigrants in Italy: Their associations with emotions, prejudice, and humanity perceptions. *Journal of Applied Social Psychology*, 47(4), 175-194.
- Zakrisson, I. (2005). Construction of a short version of the Right-Wing Authoritarianism (RWA) scale. *Personality and individual differences*, 39(5), 863-872.

Prilozi

Prilog 1

Molimo te da upišeš osnovne demografske podatke o sebi. (Zaokruži po jedan odgovor za svako pitanje.)

Pol: 1. Ženski 2. Muški

Koliko imaš godina: _____

Nacionalna pripadnost:

1. Bošnjačka
2. Hrvatska
3. Srpska
4. BiH
5. Neka druga (upiši): _____

Religija:

1. Islam
2. Katoličanstvo
3. Pravoslavlje
4. Nisam religiozna/an
5. Nešto drugo (upiši): _____

Jezik koji govoriš:

1. Bosanski
2. Hrvatski
3. Srpski
4. Neki drugi (upiši): _____

Koji od navedenih odgovora najbolje opisuje mogućnosti Vašeg domaćinstva da izađe na kraj, u pogledu finansija?

1. veoma teško
2. teško
3. osrednje
4. dobro
5. jako dobro

Moj trenutni status je:

1. zaposlen
2. nezaposlen
3. učenik

Stepen obrazovanja:

1. završena osnovna škola
2. završena srednja škola
3. završena viša škola ili fakultet
4. završen magisterij ili fakultet

Obrazovanje majke:

1. osnovna škola
2. srednja škola
3. viša škola ili fakultet
4. magisterij ili doktorat

Obrazovanje oca:

1. osnovna škola
2. srednja škola
3. viša škola ili fakultet
4. magisterij ili doktorat

Da li su tvoji roditelji iste nacionalnosti? 1. Da 2. Ne

Da li imaš nekoga od rodbine koje druge nacionalnosti? 1. Da 2. Ne

Da li imaš nekoga od prijatelja koje druge nacionalnosti? 1. Da 2. Ne

Da li u tvom susjedstvu žive pripadnici drugih nacija? 1. Da 2. Ne

Prilog 2

Pogledaj i procijeni na koje odnose sa pripadnicima drugih naroda bi ti pristao/la.

Odgovori upisivanjem znaka + (plus) ako je ponuđeni odnos za tebe prihvatljiv, ili znaka - (minus) ako odnos za tebe nije prihvatljiv. Sve ćelije tabele treba popuniti znakovima + ili -

Pristao/la bih da:	da živi u mom susjedstvu	da idemo u istu školu	da bude u vezi sa mojim bratom ili sestrom	da budemo prijatelji	da budem u vezi s njim/njom	dao bih im da uđu u zemlju
Bošnjak/inja						
Hrvat/ica						
Srbin/kinja						
Albanac/ka						
Crnogorac/ka						
Rom/kinja						
Jevrej/ka						
Migrant/kinja						

Prilog 3

Sada bismo htjeli da Vas pitamo o Vašim susretima sa migrantima

Koliko često se srećete sa migrantima u sljedećim situacijama?

	Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Veoma često
U školi	1	2	3	4	5
U susjedstvu u kom živite	1	2	3	4	5
U gradu u kom živite	1	2	3	4	5

Kada ste u interakciji sa [Migrantima], koliko često Vam se dogodilo nešto od navedenog?

Ako nikada nemate bilo kakvog kontakta, molimo Vas da odaberete "Neprimjenjivo"

	Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Veoma često	Neprimjenjivo
Osjećao/la sam se prijatno.	1	2	3	4	5	☐
Osjećao/la sam se nervozno.	1	2	3	4	5	☐
Osjećao/la sam strah.	1	2	3	4	5	☐
Osjećao/la sam radoznalost.	1	2	3	4	5	☐

Prilog 4

Sada ćete pročitati neke tvrdnje o migrantima. Molimo vas da označite u kojoj mjeri se slažete sa tvrdnjama.

	Uopšte se ne slažem	Uglavom se ne slažem	Neodlučan sam	Uglavnom se slažem	Potpuno se slažem
Migranti ugrožavaju našu kulturu i vrijednosti.	1	2	3	4	5
Migranti sa sobom donose potpuno drugačije navike i norme ponašanja.	1	2	3	4	5
Migranti ugrožavaju ekonomiju naše zemlje.	1	2	3	4	5
Migranti će početi zauzimati radna mjesta kod nas.	1	2	3	4	5
Migranti predstavljaju prijetnju po sigurnost.	1	2	3	4	5
Neko je dobro isplanirao i organizovao kretanje migranata ka Evropi.	1	2	3	4	5

Prilog 5

Sada ćete pročitati neke opšte tvrdnje o društvu u kome živimo i ljudskoj prirodi. Molimo vas da označite u kojoj mjeri se slažete sa tvrdnjama.

Ovaj narod neće opstati bez jakog vođe.	1	2	3	4	5
Treba pooštriti zakonske kazne i imaćemo bolje društvo.	1	2	3	4	5
Jedini način da se društvo oporavi je da se vratimo tradicionalnim vrijednostima.	1	2	3	4	5

Prilog 6

Procijenite koliko ste religiozni?

Uopšte nisam religiozan	Pomalo sam religiozan	Osrednje sam religiozan	Prilično sam religiozan	Veoma sam religiozan
1	2	3	4	5

Biografija autora

Dobrivoje Jovčić rođen je 2.4.1995. godine u Pančevu. Osnovnu školu završio je u Jabuci, nakon čega upisuje gimnaziju „Uroš Predić“ u Pančevu, društveno-jezički smer koju završava 2014. godine. Godinu dana kasnije upisuje prvi ciklus studija Psihologije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci. Osnovne studije završava 2018. godine i iste godine nastavlja školovanje na drugom ciklusu studija Psihologije. Na završnoj godini master studija opredeljuje se za organizacijski modul. Tokom studiranja na master studijama volontirao je kao saradnik menadžera ljudskih resursa u kompaniji „Full dent“ Banja Luka. 2020. godine upisuje edukaciju iz „Kognitivno-bihevioralne terapije“. U sledeće dve godine završava „primarni“ pa potom i „napredni“ nivo treninga iz Kognitivno-bihevioralne psihoterapije, te 2022. godine stiče zvanje Psihoterapeuta pod supervizijom. Od 2022. Godine aktivan je član „Savetovaništva za studente“ u kojem obavlja psihološku praksu. Takođe, od 2023. član je psihološkog savetovalista „Temenos“ iz Novog Sada. Trenutno živi u Beogradu, zaposlen je kao menadžer projekata u kompaniji KBC Security iz Pančeva.

УНИВЕРЗИТЕТУ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЊЕНОГ МАСТЕР/МАГИСТАРСКОГ РАДА

Име и презиме аутора мастер/магистарског рада: Добривоје Јовчић

Датум, мјесто и држава рођења аутора: 02.04.1995. Панчево, Република Србија

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања: Филозофски факултет
Универзитета у Бањој Луци, 2018.

Датум одбране завршног/дипломског рада аутора: /

Наслов завршног/дипломског рада аутора: /

Академско звање коју је аутор стекао одбраном завршног/дипломског рада: дипл. психолог

Академско звање које је аутор стекао одбраном мастер/магистарског рада: мастер психологије

Назив факултета/Академије на коме је мастер/магистарски рад одбрањен: Филозофски факултет
Универзитета у Бањој Луци

Наслов мастер/магистарског рада и датум одбране: Социопсихолошки корелати става према
мигрантима код младих у Републици Српској и Републици Србији, 29.09.2023.

Научна област мастер/магистарског рада према CERIF шифрарнику: друштвене науке, научно
поље психологија

Имена ментора и чланова комисије за одбрану мастер/магистарског рада:

др Владимир Турјачанин, редовни професор Филозофског факултета у Бањој Луци, ментор

др Срђан Душанић, редовни професор Филозофског факултета у Бањој Луци, предсједник
комисије

др Сања Радетић Ловрић, редовни професор Филозофског факултета у Бањој Луци, члан

У Бањој Луци, дана 15.09.2023.

Декан

KOMISIJA ZA OCJENU MASTER RADA "SOCIOPSIHOLOŠKI KORELATI STAVA PREMA MIGRANTIMA KOD MLADIH U REPUBLICI SRPSKOJ I REPUBLICI SRBIJI" kandidata Dobrivoja Jovčića

**NAUČNO-NASTAVNOM VIJEĆU
FILOZOFSKOG FAKULTETA
BANJA LUKA**

Na sjednici Naučno-nastavnog vijeća Filozofskog fakulteta održanoj 06.09.2023. godine (rješenjem br. 07/3.1451-36/23) imenovani smo u Komisiju za ocjenu završnog master rada "SOCIOPSIHOLOŠKI KORELATI STAVA PREMA MIGRANTIMA KOD MLADIH U REPUBLICI SRPSKOJ I REPUBLICI SRBIJI" kandidata Dobrivoja Jovčića.

Komisija je radila u sastavu:

1. dr Srđan Dušanić, redovni profesor Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci, predsjednik
2. dr Sanja Radetić Lovrić, redovni profesor Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci, član
3. dr Vladimir Turjačanin, redovni profesor Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci, mentor-član

Nakon uvida u završni rad, Komisija podnosi sljedeći

IZVJEŠTAJ

1. Obim i struktura master rada

Master rad Dobrivoja Jovčića "SOCIOPSIHOLOŠKI KORELATI STAVA PREMA MIGRANTIMA KOD MLADIH U REPUBLICI SRPSKOJ I REPUBLICI SRBIJI" napisan je na 35 stranica. Osim naslovne stranice, rezimea na srpskom i engleskom jeziku i pregleda sadržaja, obuhvata sljedeća relevantna poglavlja:

- Uvod (4-10. str.)
- Metod (10-14. str.)
- Rezultati (15-18. str.)
- Diskusija (19-20. str.)
- Ograničenja i zaključak (21. str.)
- Literatura (22-26. str.)
- Prilozi (27-32. str.)
- Biografija (33. str.)

U prvom dijelu rada razmatrane su teorijske osnove istraživanja u okviru 5 užih teorijskih cjelina sa odgovarajućim podnaslovima, te 3 podnaslova u vezi sa problemom, ciljevima i hipotezama istraživanja. Drugi dio posvećen je metodološkom pristupu problemu

istraživanja i ima četiri poglavlja. Treći dio rada obuhvata analizu rezultata istraživanja, a nastavlja se četvrtim djelom koji predstavlja diskusiju, te završnim zaključcima istraživanja. Šesti dio predstavlja spisak korištene literature i obuhvata 48 bibliografskih referenci. U sedmom dijelu priloženi su korišteni instrumenti i dodatne tabele i grafikoni. Rad se završava sa priloženom biografijom autora.

2. Teorijska i metodološka utemeljenost istraživanja

Teorijsku utemeljenost istraživanja kandidat je opisao u okviru 5 zasebnih cjelina. U prvom poglavlju *Socijalna (etnička) distanca* kandidat je sažeto izložio osnovna teorijska polazišta u proučavanju socijalnih i etničkih distanci i stavova pojedinaca, te njihovih efekata u različitim društvenim kontekstima. Odredio je značenje osnovnih termina etničkih stavova i etničke distance, oblike njihovih ispoljavanja u psihološkom i društvenom životu ljudi. Kandidat navodi opšte tendencije u istraživanjima etničke distance na prostorima bivše Jugoslavije.

U poglavlju *Desničarska autoritarnost* prikazane su osnovna psihološka saznanja o konceptu desničarske autoritarnosti u inostranim i domaćim istraživanjima. Prikazuje se uloga desničarske autoritarnosti u percipiranju kulturalne prijetnje prema vlastitoj grupi, kao i u oblikovanju stavova prema imigraciji koji ukazuju na neke od motiva koji su u osnovi stavova prema pripadnicima drugih kultura (Altemeyer, 1988; 1996).

U poglavlju *Percepcija pretnje* kandidat određuje percepciju međugrupne pretnje kao fenomen kada postupci, uvjerenja ili obilježja jedne grupe ugrožavaju ostvarenje cilja ili dobrobit druge grupe (Riek, Mania i Gaertner, 2006). Diskutuju se nalazi istraživanja ovog fenomena širom svijeta.

U poglavlju *Neposredni kontakt* uglavnom se diskutuje hipoteza kontakta kao fenomen koji govori o tome da u kontaktu sa spoljnom grupom, koji se desi u uslovima ravnopravnosti i međusobne saradnje može doći do povećane empatije prema pripadnicima spoljne grupe i smanjenja predrasuda prema njima (Allport, 1954). S druge strane, istraživanja pokazuju da negativno iskustvo kontakta sa migrantima dovodi kod pojedinaca do smanjenja empatije prema migrantima kao grupi i povećanja predrasuda (Visintin, Voci, Pagotto, i Hewstone, 2017).

U poglavlju *Religioznost* kandidat usvaja definiciju religioznosti kao sistem verovanja u božansku ili natprirodnu silu, te praktikovanja, ponašanja i rituala usmerenih prema takvoj sili (Argyle, Beit-Hallahmi, 1997). Diskutuje se kako su neka istraživanja našla kako su religiozniji ispitanici ujedno i saosjećajniji prema spoljnim grupama (Shepperd, Miller i Smith, 2015), ali da postoje i mnogobrojna istraživanja na osnovu kojih se može zaključiti da religioznost nije nužno povezana s moralnim i prijateljskim ponašanjem, već na temelju istraživanja Allporta (1954) moguće zaključiti kako religioznost može biti povezana sa predrasudama prema drugim grupama.

Kandidat definiše *problem istraživanja* kroz problematizovanje odnosa između različitih sociopsiholoških varijabli, poput religioznosti, desničarske autoritarnosti, percepcija migrantske prijetnje i neposrednog kontakta sa stavovima prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji. Jedan od motiva za istraživanje je činjenica da je priliv velikog broja migranata iz Azije i Afrike u posljednjih nekoliko godina postavio žitelje država koje su na granici sa EU u zahtjevan položaj. Domicilno stanovništvo tih država, u ovom istraživanju konkretno Republika Srpska (BiH) i Republika Srbija, dolazi u sve češći kontakt sa migrantima kojima je sve teži put za ulazak u željene zemlje (prvenstveno EU), te su primorani da ostaju na pograničnim dijelovima besciljno lutajući ili bivajući smješteni u prihvatilištima za migrante, dok istraživanja pokazuju da su stavovi

prema migrantima stanovništva na prostorima Bosne i Hercegovine i Republike Srbije pretežno obojeni predrasudama prema njima (Dušanić, Hrekes i Pralica, 2019; Gregurović, Kuti i Župarić-Iljić, 2016).

Osnovni *istraživački ciljevi* su podijeljeni u nekoliko nivoa. Glavni cilje je bio da se utvrdi povezanost između stava prema migrantima i sociopsiholoških faktora (religioznost, desničarska autoritarnost, percepcija migrantske prijetnje, neposredni kontakt) kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji. Sekundarni cilj se ogledao u poređenju skorova mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji na skalama koje mjere gore navedene varijable. Postizanjem navedenih ciljeva doprinosi se upotpunjavanju znanja i naučnih radova vezanih za odnose migranata i domicilnog stanovništva sa ovih područja.

Hipoteze su prikazane kroz analizu odnosa uključenih varijabli:

H1. Očekuje se da postoji negativna korelacija između neposrednog kontakta i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno, očekuje se da što su češće ispitanici imali neposredni kontakt sa migrantima to manje prihvataju odnose sa njima.

H2. Očekuje se da postoji negativna povezanost između desničarske autoritarnosti i stavova prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno što je ispitanicima izraženija desničarska autoritarnost to su manje spremni za prihvatanje odnosa sa migrantima.

H3. Očekuje se da postoji negativna korelacija između religioznosti i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno, očekuje se da su religiozniji ispitanici su manje spremni za prihvatanje odnosa sa migrantima.

H4. Očekuje se da postoji negativna korelacija između percepcije pretnje i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno, očekuje se da ispitanici koji više percipiraju migrante kao pretnju manje su spremni za prihvatanje odnosa sa njima.

H5. Očekuje se da se zbog etničke homogenosti uzorka ispolji sličan nivo izraženosti stavova prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, naime, ispitanici su pripadnici istog naroda te se očekuje da će ispoljiti sličan nivo spremnosti za prihvatanje odnosa sa migrantima.

U *metodu* kandidat daje pregled varijabli, instrumenata, opis uzorka i postupka, te opis statističke obrade podataka. Osnovni dizajn istraživanja je faktorijalni multivarijantni nacrt. Zavisna varijabla „stav prema migrantima“ sastojala se iz skale socijalne distance. Nezavisne varijable u istraživanju su bile religioznost, desničarska autoritarnost, percepcija prijetnje, neposredni kontakt i socio-demografske karakteristike. Stav prema migrantima (etnička distanca) se operacionalno definisala kao skor prihvatanja različitih odnosa u odnosu na jednu ponuđenu etničku grupu na modifikovanoj skali etničke distance. S obzirom da ima 6 različitih odnosa, maksimalan mogući skor je 6 koji ukazuje na to da ispitanik u potpunosti prihvata da stupa u ponuđene odnose sa tom etničkom grupom (migranti). Religioznost je bila ordinalna varijabla koja se operacionalno definisala kao skor na jednoajtemskoj skali likertovog tipa. Desničarska autoritarnost se operacionalno definisala kroz skalu od 3 ajtema likertovog tipa prilagođenu za ovo istraživanje gde najviši skor govori o najvišem nivou slaganja sa izjavom. Percepcija prijetnje se operacionalno definisala kroz skalu od 6 ajtema likertovog tipa. Neposredni kontakt se operacionalno definisao kroz skalu od 7 ajtema likertovog tipa posebno prilagođenu za ovo istraživanje gdje najviši skor pokazuje najviši nivo slaganja sa izjavom. U istraživanju se koristio i veći broj socio-demografskih varijabli, poput pola, starosti, nacionalne pripadnosti, stepena obrazovanja, obrazovanje roditelja, zaposlenja itd.

Uzorak istraživanja je prikupljan tokom 2020. godine. Prikupljanje podataka je bilo sprovedeno na internetu. Mladima iz Republike Srpske i Republike Srbije je preko e-maila i

društvenih mreža poslat online upitnik sa instrukcijama za popunjavanje i učestvovanje u istraživanju (Google forms). Takođe, link sa upitnikom je bio okačen na više „Facebook“ grupa („Studenti univerziteta u Banjoj Luci“, „Studenti Beogradskog univerziteta“). U istraživanju je ispitano ukupno 1019 ispitanika, od čega 74.2% živi u Republici Srbiji. Uzorak je obuhvatao ispitanike starosne dobi od 19 do 35 godina, najveći postotak ispitanika ima 22 godine (15%). Od ukupnog broja ispitanika, veći dio čine ispitanice ženskog pola (63.9%). Etnički u uzorku je najviše Srba (96.7%), dok se 80.9% ispitanika izjašnjava kao pravoslavci.

Baterija *instrumenata* se sastojala od skale socijalne distance, skale neposrednog kontakta sa migrantima, skale desničarske autoritarnosti, skale percepcije prijetnje i pitanja o sociodemografskim karakteristikama. U skali socijalne distance navedeni su pripadnici nekih etničkih grupa i neki mogući odnosi u koje ljudi stupaju. Ispitanici su trebali proceniti na koje odnose bi pristao/la i odgovoriti upisivanjem znaka + ili -, u zavisnosti od toga jesu li ponuđeni odnosi sa pripadnicima navedenih naroda za ispitanika prihvatljivi ili ne. Neposredni kontakt je bio ispitivan skalom od 7 ajtema koja je prilagođena za ovo istraživanje koja u sebi ima dve subskale: 1. frekvencija i kontekst kontakta, 2. kvalitet kontakta. Desničarska autoritarnost je bila ispitivana putem 3-ajtemske verzije Altemeyerove skale desničarske autoritarnosti. Percepcija prijetnje je ispitivana skalom koja je prilagođena za ovo istraživanje sastoji se od 6 ajtema i u sebi ima 4 subskale: 1. simbolička prijetnja; 2. realistična prijetnja; 3. bezbjednosna prijetnja; 4. teorija zavjere. Religioznost je ispitivana jednoajtemskom skalom procjene od 1 do 5. Upitnik sociodemografskih podataka sastojao se od pitanja koja se odnose na pol, starost, nacionalnu pripadnost, vjeroispovest, obrazovanje, status, heterogenost prijatelja, rodbine i susjeda.

Obrada podataka je urađena uz pomoć SPSS statističkog paketa. U okviru obrade korišćene su sljedeće tehnike: deskriptivna statistika (u vidu postotaka o uzorku i dobijenih rezultata na pojedinačnim skalama i stavkama), t-test i analiza varijanse (sa ciljem utvrđivanja razlika koje postoje između dve grupe mladih iz Republike Srpske i Republike Srbije), korelacija (sa ciljem utvrđivanja povezanosti između stava prema migrantima i sa svakom nezavisnom varijablom posebno). Na kraju urađena je regresiona analiza kako bi se utvrdio pojedinačan doprinos nezavisnih varijabli objašnjenju skorova na zavisnoj varijabli.

3. Analiza osnovnih rezultata istraživanja

Prvo su prikazane korelacije zavisne varijable stav prema migrantima sa nezavisnim varijablama: percepcija pretnje, desničarska autoritarnost, religioznost i neposredni kontakt. Zavisna varijabla stav prema migrantima je u negativnoj korelaciji sa varijablom percepcija pretnje ($r = -.704$, $p = .000$). Ovi rezultati su u skladu sa postavljenom hipotezom H4: Očekuje se da postoji negativna korelacija između percepcije pretnje i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, ispitanici koji više percipiraju migrante kao pretnju manje su spremni za prihvatanje odnosa sa njima. Stav prema migrantima je u negativnoj korelaciji i sa varijablom desničarska autoritarnost ($r = -.404$, $p = .000$). Ovaj rezultat je takođe u skladu sa hipotezom H2. (Očekuje se da postoji negativna povezanost između desničarske autoritarnosti i stavova prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno što je ispitanicima izraženija desničarska autoritarnost to su manje spremni za prihvatanje odnosa sa migrantima). Prema trećoj postavljenoj hipotezi H3., očekuje se da postoji negativna korelacija između religioznosti i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji,

što je potvrđeno ($r=-.364$, $p=.000$). Konačno, zavisna varijabla stav prema migrantima je u negativnoj korelaciji i sa varijablom neposredni kontakt ($r=-.131$, $p=.000$). Ovaj rezultat takođe je u skladu sa hipotezom H1. (Očekuje se da postoji negativna korelacija između neposrednog kontakta i stava prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, odnosno, očekuje se da što su češće ispitanici imali neposredni kontakt sa migrantima to manje prihvataju odnose sa njima).

Analizom statističke značajnosti razlika je utvrđeno da ne postoje statistički značajne razlike između mladih iz Republike Srpske i mladih iz Republike Srbije na varijabli stav prema migrantima. Dobijeni rezultati su u skladu sa hipotezom H5: Očekuje se da se zbog etničke homogenosti uzorka ispolji sličan nivo izraženosti stavova prema migrantima kod mladih u Republici Srpskoj i Republici Srbiji, ispitanici su pripadnici iste etničke grupe očekuje se da će ispoljiti sličan nivo spremnosti za prihvatanje odnosa sa migrantima.

Regresionom analizom razmatrani su parcijalni doprinosi nezavisnih varijabli objašnjenju zavisne varijable. Dobijena je regresiona funkcija visine $R=.705$, kojom vidimo da prediktorske varijable objašnjavaju 49.7% varijanse zavisne varijable. Što se tiče pojedinačnih doprinosa prediktorskih varijabli, rezultati pokazuju da varijable percepcija pretnje i religioznost jedine statistički značajno doprinose objašnjenju prihvatanja odnosa sa migrantima ($p<0.05$). Dakle, u konstelaciji četiri prediktorske varijable, prediktorski efekat varijabli neposredni kontakt i desničarska autoritarnost je slabiji od prethodno navedene dve varijable. Varijabla percepcija pretnje najviše doprinosi ovom modelu ($\beta = -.634$).

U poglavlju *Diskusija* kandidat raspravlja postavljene hipoteze i dobijene rezultate. Diskutuje o vezi dobijenih rezultata i ranijih teorijskih pretpostavki i empirijskih nalaza.

U poglavlju *Ograničenja i zaključci istraživanja* kandidat diskutuje o glavnim zaključcima proisteklim iz izvedenog istraživanja, te diskutuje ograničenja i prijedloge za potencijalno dublje istraživanje fenomena stavova prema migrantima. Istraživanje pruža značajne rezultate u pogledu stavova prema migrantima na teritoriji Republike Srpske i Republike Srbije, naročito kada je u pitanju mlado stanovništvo koje je jedan od faktora u kreiranju budućih integracijskih politika i suživota sa različitim etničkim grupama. Ovo istraživanje identifikuje niz značajnih odnosa između stava prema migrantima i njegovih prediktora čime predstavlja doprinos rastućem obimu literature koje ima za cilj shvatanje i objašnjenje stavove prema različitim kulturalnim grupama. Ograničenja istraživanja ogledaju se u homogenosti uzorka. S obzirom da 97% ispitanika pripada istoj etničkoj grupi (Srbi iz Republike Srpske i Republike Srbije), nisu pronađene značajne razlike između tih grupa u stavovima prema migrantima. Preporuka za buduća istraživanja je da se uzorak ispitanika kontroliše prema etničkoj pripadnosti kako bi se moglo izvršiti adekvatno poređenje grupa. Novija istraživanja pokazuju da ljudi koji imaju negativan stav prema migrantima i izbjeglicama mogu aktivno tragati za potencijalnim negativnim posljedicama migracije. Drugim riječima, oni mogu opravdati svoje negativne stavove opažanjem visokog nivoa prijetnje (Landmann i sar., 2019). Zato bi bilo korisno uzeti u obzir socijalni kontekst, uvjerenja, vrijednosti te način na koji ispitanici formiraju određene stavove.

4. Zaključak i prijedlog

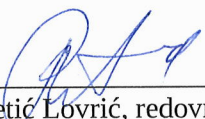
Na osnovu navedene analize dolazimo do zaključka da je kandidat Dobrivoje Jovčić svoj master rad "SOCIOPSIHOLOŠKI KORELATI STAVA PREMA MIGRANTIMA KOD MLADIH U REPUBLICI SRPSKOJ I REPUBLICI SRBIJI" uspješno teorijski utemeljio sa stanovišta socijalno-psiholoških teorija i istraživanja. Metodološki, rad je postavljen u skladu sa valjanom paradigmom kvantitativnih istraživanja u psihologiji, a rezultati su korektno analizirani, interpretirani i generalizovani.

Smatramo da master rad ispunjava sve Zakonom predviđene kriterijume za ovaj nivo akademskog dostignuća, pa imamo čast i zadovoljstvo da predložimo Naučno-nastavnom vijeću da ovaj Izvještaj prihvati i da odredi datum odbrane master rada.

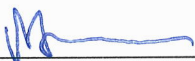
ČLANOVI KOMISIJE:

1.

(dr Srđan Dušanić, redovni profesor Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci, predsjednik)

2.

(dr Sanja Radetić Lovrić, redovni profesor Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci, član)

3.

(dr Vladimir Turjačanin, redovni profesor Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci, mentor-član)

Изјава 1

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је
мастер/магистарски рад

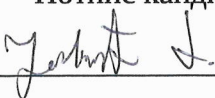
Наслов рада Социопсихолошки корелати става према мигрантима код младих у Републици Српској и Републици Србији

Наслов рада на енглеском језику **SOCIO-PSYCHOLOGICAL CORRELATES OF THE ATTITUDE TOWARDS MIGRANTS AMONG YOUNG PEOPLE IN THE REPUBLIC OF SRPSKA AND THE REPUBLIC OF SERBIA**

- ☐ резултат сопственог истраживачког рада,
- ☐ да мастер/магистарски рад, у цјелини или у дијеловима, није био предложен за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- ☐ да су резултати коректно наведени и
- ☐ да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Бањој Луци 15. 09. 2023.

Потпис кандидата

**Изјава којом се овлашћује Филозофски факултет/ Академија умјетности
Универзитета у Бањој Луци да мастер/магистарски рад учини јавно доступним**

Овлашћујем Филозофски факултет/ Академију умјетности Универзитета у Бањој Луци да мој мастер/магистарски рад, под насловом Социопсихолошки корелати става према мигрантима код младих у Републици Српској и Републици Србији који је моје ауторско дјело, учини јавно доступним.

Мастер/магистарски рад са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату, погодном за трајно архивирање.

Мој мастер/магистарски рад, похрањен у д и г и т а л н и р е п о з и т о р и ј у м Универзитета у Бањој Луци, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце

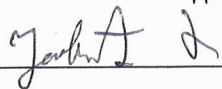
Креативне заједнице (Creative Commons), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство - некомерцијално - без прераде
4. Ауторство - некомерцијално - дијелити под истим условима
5. Ауторство - без прераде
6. Ауторство - дијелити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

У Бањој Луци 15.09. 2023.

Потпис кандидата

Изјава 3

**Изјава о идентичности штампане и електронске верзије
мастер/магистарског рада**

Име и презиме аутора Добривоје Јовчић

Наслов рада Социопсихолошки корелати става према мигрантима код младих у
Републици Српској и Републици Србији

Ментор проф.др Владимир Турјачанин

Изјављујем да је штампана верзија мог мастер/магистарског рада идентична електронској верзији коју сам предао/ла за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

У Бањој Луци 15.09.2023.

Потпис кандидата

